

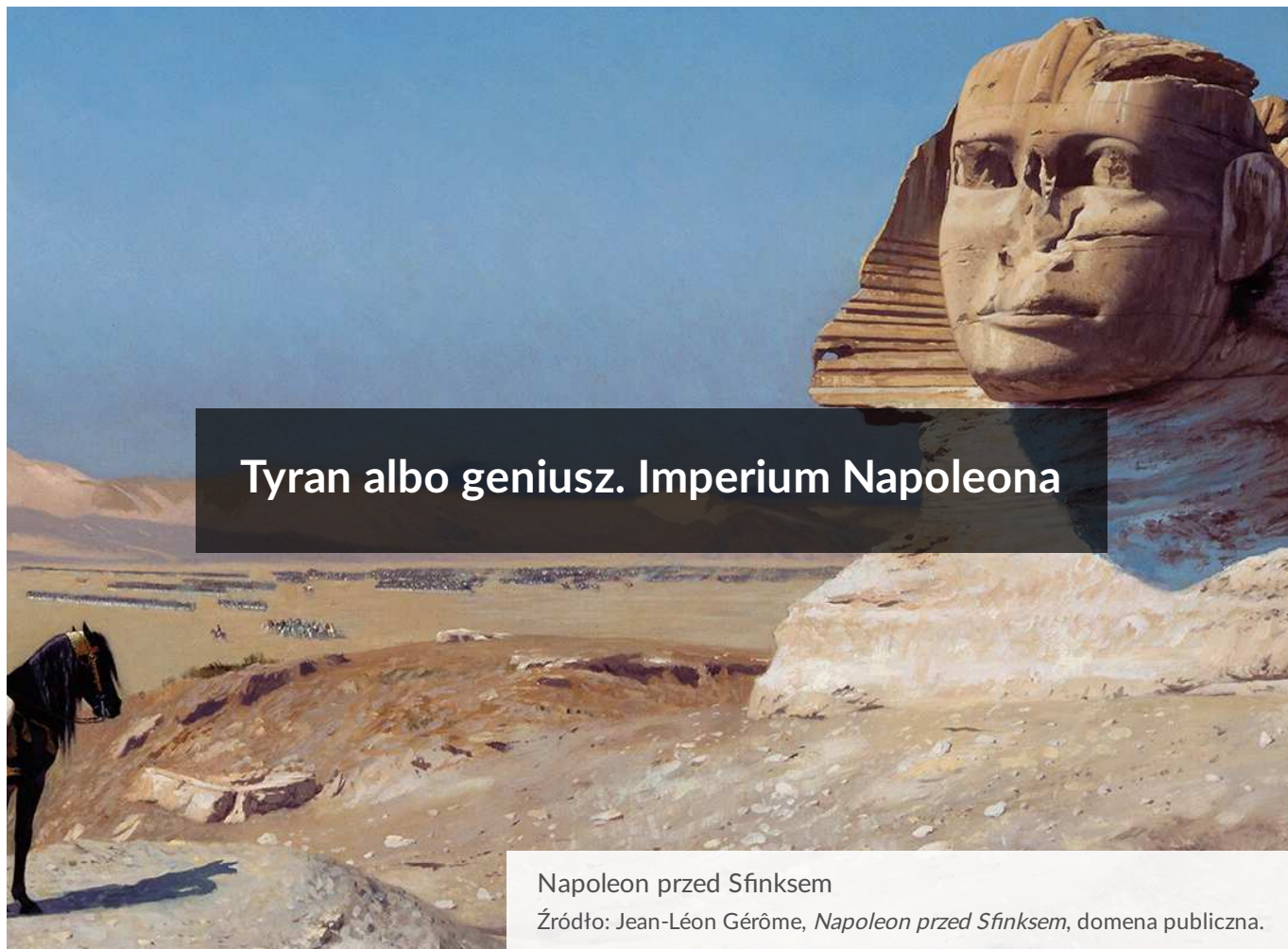
Tyran albo geniusz. Imperium Napoleona

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Droga na szczyty władzy”, „Jednoczenie Europy”, „Kłopotliwa blokada kontynentalna”, „Napoleon sięga po Moskwę i przegrywa”, „Zamiast podsumowania”.

Materiał zawiera 10 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 8 poleceń, 14 ćwiczeń, w tym 13 interaktywnych.

Bibliografia:

- Źródło: *Kodeks Napoleona, Warszawa 1810.*
- Źródło: Paul Kennedy, *Mocarstwa świata: narodziny, rozkwit, upadek*, Warszawa 1994, s. 132.

Tyran albo geniusz. Imperium Napoleona

Napoleon przed Sfinksem

Źródło: Jean-Léon Gérôme, *Napoleon przed Sfinksem*, domena publiczna.

Wprowadzenie

Ćwiczenie 1

Przeanalizuj portret Napoleona stojącego przy biurku w swoim gabinecie, autorstwa Jacquesa-Louisa Davida [czyt.: żak luży dawid]. Zaznacz, które elementy obrazu wskazują na to, że cesarz pracuje do późna w nocy.

☐

fryzura i spojrzenie

☐

szabla na fotelu

☐

zegar wskazujący kwadrans po czwartej

☐

☐ ubiór Napoleona (mundur szaserów gwardii)

☐ światło brzasku w pokoju

☐ układ sylwetki Napoleona

☐ kolor aksamitnych zasłon

☐ dopalające się świece

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Kiedy to było?

Oś czasu – tyran albo geniusz. Imperium Napoleona

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Koalicje antyfrancuskie

koalicja	data	państwa w koalicji antynapoleońskiej
I koalicja	1793	Anglia, Austria, Hiszpania, Holandia, Królestwo Neapolu, Parma, Państwo Kościelne, Portugalia, Prusy, Toskania
„Trójpzymierze”	1795	Anglia, Austria, Rosja
II koalicja	1798	Anglia, Austria, Królestwo Neapolu, Portugalia, Rosja, Turcja
III koalicja	1805	Anglia, Austria, Królestwo Neapolu, Rosja, Szwecja
IV koalicja	1806	Anglia, Austria, Królestwo Neapolu, Rosja, Prusy, Szwecja
V koalicja	1809	Anglia, Austria, Hiszpania, Portugalia
VI koalicja	1813	Anglia, Austria, Prusy, Rosja, Szwecja

Droga na szczyty władzy

Kariera, która stała się udziałem **Napoleona Bonapartego**, niezamożnego Korsykanina, była możliwa tylko w społeczeństwie odmienionym przez rewolucję. Jednak zdecydowały o tym **talenty militarne** i polityczne człowieka, który świadomie związał swoje losy z Francją

i w wieku zaledwie 24 lat uzyskał stopień generała. Umiał dostrzec to, że rewolucja francuska nie była wydarzeniem, lecz procesem historycznym, w którym *dopiero po zwycięstwie zaczyna się walka*, jak twierdził wybitny pisarz francuski, Wiktor Hugo [czyt.: igo]. Napoleon potrafił wykorzystywać nadarzające się okazje do awansu. Był **człowiekiem** o szerokich horyzontach i **genialnym umyśle**.

W czasie rządów jakobińskich Bonaparte obronił port w Tulonie, przełamując oblężenie Brytyjczyków, a także krwawo stłumił powstanie **rojalistów**, czyli zwolenników monarchii Burbonów, w Paryżu. W **1796** roku otrzymał **naczelne dowództwo nad armią francuską we Włoszech**. Austria władała północną częścią Półwyspu Apenińskiego, ale Napoleon w krótkim czasie rozgromił stacjonujące tam wojska austriackie i zapewnił Francji kontrolę nad tym ważnym obszarem.

Ciekawostka

Wspaniałe narzędzie

Już w czasie kampanii włoskiej **Napoleon** nakazał publikować **gazety** informujące o wygranych bitwach, a później powtórzył tę metodę w Egipcie. Jak miał się wyrazić, *cztery nieprzyjatywne gazety są groźniejsze od tysiąca bagnatów*. Właśnie wtedy zaczął tworzyć się jego mit bohatera, kroczącego od zwycięstwa do zwycięstwa. Począwszy od kampanii wojennej 1805 roku regularnie ukazywały się słynne **'Biuletyny Wielkiej Armii'**. Ostatni z nich opublikowano w grudniu 1812 roku. Były wspaniałym narzędziem **propagandy**, tym skuteczniejszym, że Francuzi z niecierpliwością oczekiwali wieści z frontu. Napoleon umiał także **mistrzowsko przemawiać do wojska**, budząc jego ducha bojowego i budując przekonanie o swojej niezwyciężoności i nieomyłności jako wodza. Za przykład może posłużyć fragment z przemowy generała Bonaparte'go wygłoszonej do francuskiej armii Włoch nazajutrz po zwycięstwie pod Rivoli w 1797 roku: *Żołnierze, runęliście na nieprzyjaciół jak potok z apenińskich szczytów... Wygrywaliście bitwy bez armat, przekraczaliście rzeki bez mostów, odbywaliście forsowne marsze bez butów, biwakowaliście bez wódki, a często i bez chleba*.

Zdobyta we Włoszech ogromna popularność pozwoliła mu na przejęcie władzy we Francji i usunięcie skompromitowanych nieudolnością polityków Dyktatoratu. Dnia **9 listopada 1799** roku (w siódmym roku istnienia republiki francuskiej) Bonaparte przeprowadził w Paryżu udany **zamach stanu**. Specjalnie w tym celu **powrócił z kolonialnej wyprawy egipskiej**, na którą został wysłany przez władze francuskie ponad rok wcześniej, w połowie 1798 roku.

Ciekawostka

Kamień z Rosetty - pomnik

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Oficjalnym celem wyprawy podjętej z polecenia Dyrektoriatu było dokonanie inwazji na Egipt, który formalnie należał do Turcji i przecięcie drogi lądowej łączącej Wielką Brytanię z Indiami i Bliskim Wschodem. Mniej jawnym jej powodem była troska rządu francuskiego o wysłanie zwycięskiego i ambitnego wodza możliwie daleko od Paryża. Na pokładach flotyli dowodzonej przez Napoleona przypłynęło do Egiptu nie tylko kilkadziesiąt tysięcy marynarzy i żołnierzy, ale także blisko dwustu uczonych. Dla zamieszkujących Egipt **muzułmanów** inwazja Francuzów — uważanych przez nich za niewiernych — była kulturowym szokiem. Pod względem politycznym wyprawa zakończyła się niepowodzeniem, ale przyczyniła się do wzrostu zainteresowania Europejczyków starożytnymi cywilizacjami. Najsłynniejszym egipskim odkryciem Francuzów okazał się **kamień z Rosetty**. Dzięki temu znalezisku Jean François Champollion [czyt.: żan fransle szampolion] w 1822 roku odczytał **pismo hieroglificzne**. Ilustracja prezentuje pomnik dokonań Champolliona znajdujący się w jego rodzinnej miejscowości Figeac [czyt.: fizak] we Francji — nadnaturalnej wielkości kopię kamienia, którego oryginał przechowuje się w British Museum [czyt.: britisz miuzeum].

Prawne ramy dyktatury Bonapartego tworzyła nowa konstytucja i powołany specjalnie dla niego urząd **konsula**, który miał sprawować razem z dwoma innymi konsulami. Jednak już po niespełna dwóch latach od zamachu stanu udało mu się (w drodze **plebiscytu**) uczynić ten urząd dożywotnim i odsunąć od władzy pozostałych polityków. Zniweczył tym samym plany osób, które dążąc do obalenia Dyrektoriatu, pomogły mu dokonać zamachu stanu, w tym kanonika Emanuela Sieyès [czyt.: siejes], jednej z głównych postaci rewolucji.

W okresie swych rządów Napoleon Bonaparte:

- utrwalił podstawowe zdobycze rewolucji, zwłaszcza przekazanie chłopom ziemi na własność i liberalne prawo cywilne,
- wprowadził własny kodeks cywilny – tak zwany **Kodeks Napoleona**,
- w 1801 roku zawarł **konkordat** z papieżem Piusem VII. Oznaczało to normalizację stosunków z Kościołem katolickim,
- zreorganizował administrację państwa i system finansowy,
- nadał tylko sobie inicjatywę prawodawczą,
- tylko on miał prawo decydowania o wojnie i pokoju,
- mianował ministrów i urzędników, a także przedstawicieli narodu z list ustalonych w wyborach powszechnych.

Ten **dyktatorski ustrój** został zaakceptowany przez Francuzów w kolejnym plebiscycie. Bonapartemu bardzo na tym zależało, gdyż chciał stwarzać wrażenie, że liczy się z ich wolą. W **1804** roku Napoleon **koronował się** na **cesarza Francuzów**. Ten specyficzny tytuł miał podkreślić nowy sposób sprawowania władzy monarszej, **z woli i dla dobra ludu francuskiego** (a nie jak w dawnej Francji – z woli bożej). System władzy stworzony przez niego nazywamy **bonapartyzmem**.

Koronacja Napoleona Bonapartego

Źródło: Jacques-Louis David, *Koronacja Napoleona Bonapartego*, domena publiczna.

Ćwiczenie 2

Szkic (powyżej) francuskiego malarza Jacquesa-Louisa Davida [czyt.: żak lui dawid] z 1806 roku, wykonany w trakcie prac malarza nad obrazem przedstawiającym koronację Napoleona Bonapartego, ukazuje ważną scenę z tego wydarzenia. Koronacja nie przebiegła w tradycyjny sposób. Wyjaśnij, na jakiej podstawie można wysnuć taki wniosek.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3

III symfonia Es-dur była poświęcona Bonapartemu. Jej twórca widział w generale symbol republikańskiej wolności i przywódcę ludu. Jednak na wieść o koronacji Napoleona na cesarza kompozytor zniszczył dedykację i poświęcił symfonię jedynie *pamięci wielkiego człowieka*. Zaznacz kto skomponował symfonię „Eroica”, kierując się wiedzą o dacie koronacji i latami w których żyli kompozytorzy. Wystuchaj Symfonii nr 3 Es-dur op. 55 "Eroica":

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P16r32EqB>

☐ Wolfgang Amadeusz Mozart (1756-1791)

☐ Jan Sebastian Bach (1685-1750)

☐ Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Odpowiedz na pytanie co może oznaczać fakt, że Napoleon Bonaparte sam włożył sobie koronę na głowę, w czasie koronacji na cesarza Francuzów, a nie poprosił o to papieża?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 1

Po zapoznaniu się z zamieszczonym poniżej tekstem źródłowym odpowiedz na pytanie i zapisz: kto, według zapisów tego kodeksu, miał więcej praw w rodzinie – kobieta czy mężczyzna?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

N. Bonaparte

Kodeks

V. O małżeństwie. Dział I. O przymiotach i warunkach potrzebnych do możliwości zawarcia małżeństwa Art. 144. Mężczyzna nie skończywszy lat osiemnastu, a kobieta piętnastu, nie mogą małżeństwa zawierać. Art. 145. Może jednak Cesarz dla przyczyn ważnych dać dyspensę na lata. Art. 146. Nie masz małżeńskiego związku, gdzie nie masz zezwolenia. Art. 147. Nie można zawierać drugiego związku bez rozwiązania pierwszego. Art. 148. Syn przed skończonym dwudziestym piątym rokiem wieku swego, a córka przed skończonym dwudziestym pierwszym nie mogą zawierać małżeństwa bez zezwolenia ojca swego i matki; w przypadku różności zdań wystarczy zezwolenie ojca. [...] Art. 213. Mąż winien żonie obronę, a żona posłuszeństwo mężowi. TYTUŁ IX. O władzy rodzicielskiej. Art. 371. Dziecię w każdym wieku winno cześć i uszanowanie swemu ojcu i matce. Art. 372. Zostaje pod ich władzą aż do pełnoletności lub usamowolnienia. Art. 373. W ciągu trwania małżeństwa sam ojciec władzę tę sprawuje. Art. 374. Dziecię nie może opuszczać domu rodzicielskiego bez pozwolenia ojca, wolno mu jednak zaciągnąć się do wojska po skończonym roku ośmnastym. Art. 376. Jeżeli dziecko nie zaczęło jeszcze roku szesnastego, może ojciec żądać jego zamknięcia przez czas nie dłuższy nad miesiąc, i w tym celu Prezes

Trybunału: okręgu na żądanie ojca winien wydać rozkaz przytrzymania.[...]

Źródło: Kodeks Napoleona, Warszawa 1810.

Polecenie 2

Po zapoznaniu się z zamieszczonym powyżej tekstem źródłowym zastanów się i odpowiedz na pytanie: Które zapisy prawne wydają ci się przestarzałe w porównaniu z czasami współczesnymi?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Jednoczenie Europy

Koronacja Napoleona na cesarza otworzyła nową epokę w dziejach Europy. Miał on świadomość swojej wielkości, rozumował w kategoriach imperialnych i temu podporządkowywał swoje polityczne działania. Pod jego rządami dla Francuzów nastał czas wielkich zwycięstw i glorii. Bitwę pod **Austerlitz** [czyt.: ałsterlic], obecnie w granicach Czech, stoczoną 2 grudnia **1805** roku z armiami dowodzonymi przez dwóch cesarzy – Rosji i Austrii, Napoleon uznawał za swoje najświetniejsze zwycięstwo. Nazwano ją '**bitwą trzech cesarzy**'. W wyniku tego zwycięstwa Austria stała się krajem częściowo zależnym od Francji i przestała przewodzić Rzeszy Niemieckiej, którą zlikwidowano. Wkrótce los wielu podporządkowanych Napoleonowi państw niemieckich podzieliły też Prusy. W 1806-1807 Napoleon rozpoczął kampanię przeciw IV koalicji (w tabeli powyżej). Celem było pokonanie Prus, które wystosowały do Napoleona ultimatum oraz blokada kontynentalna Anglii. W bitwie pod Jeną i **Auersteadt** (14.10.1806 r.) Francja pokonała wojska pruskie, a pod **Friedlandem** (14.06.1807) nastąpiła klęska wojsk rosyjskich. Traktat pokojowy z 7 lipca 1807 r., zawarty w **Tylży** z Rosją i z Prusami, postanawiał, że Prusy utraciły na rzecz Francji ziemie na zachód od Łaby (powstało Królestwo Westfalii) oraz ziemie II i III zaboru pruskiego (powstało Księstwo Warszawskie). Rosja uzyskała obwód białostocki; zrzekła się Wysp Jońskich, zdobywszy na terenie Dalmacji. Zobowiązała się zerwać stosunki z Anglią i przyłączyć się do blokady kontynentalnej. Francja stała się mocarstwem wywierającym przemożny wpływ w zachodniej i środkowej części kontynentu. Jego najdalej wysuniętym na wschód przyczółkiem było zamieszkane przez Polaków Księstwo Warszawskie.

Polecenie 3

Omów zmiany na mapie Europy, jakie nastąpiły w epoce napoleońskiej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Europa w epoce napoleońskiej w latach 1799-1812

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

W okresie apogeum rządów Napoleona Europa liczyła około 167 milionów mieszkańców, z czego 44 miliony stanowiła ludność Cesarstwa Francuskiego zamieszkała w jego granicach administracyjnych, a 38 milionów – ludzie zamieszkujący kraje, które uznawały władzę Napoleona. Nanieś na wykres odpowiednie dane, a następnie policz, jaki procent ludności Europy stanowili jej mieszkańcy pozostający pod władzą cesarza Francuzów. Wynik podaj w zaokrągleniu do całości.

Liczba ludności imperium napoleońskiego (Cesarstwo i kraje zależne) stanowiła ... procent ludności ówczesnej Europy

Liczba mieszkańców Europy w epoce napoleońskiej (w milionach)

Liczba ludności imperium napoleońskiego (Cesarstwo i kraje zależne)(w milionach)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

W 1809 roku Napoleon rozwiódł się z cesarzą Francuzów (wydarzenie na ilustracji) i poślubił Marię Ludwikę, córkę cesarza Austrii. Jak nazywała się jego pierwsza żona? Zaznacz odpowiedź.

☐ Stefania de Beauharnais

☐ Maria Walewska

☐ Eléonore Denuelle

☐ Józefina de Beauharnais

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Czternaście państw niemieckich oddało się pod opiekę Napoleonowi, zawierając z Francją sojusz militarny. Zaznacz co powołali na mocy układu zawartego w 1806 roku.

☐ Unię Niemiecką

☐ Związek Celny

☐ Związek Północnoniemiecki

☐ Związek Reński

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Kłopotliwa blokada kontynentalna

Hegemonii Francji zagrażała stale Wielka Brytania, która wyłącznie dzięki swojej flocie powstrzymała Napoleona przed planowaną inwazją na Wyspy Brytyjskie. Połączona hiszpańsko-francuska flota została rozgromiona przez Brytyjczyków pod **Trafalgarem** w **1805** roku. Po tej bitwie Anglicy umocnili swoje panowanie na morzach. Dążenie do pokonania Anglii skłoniło Napoleona do ustanowienia **blokady kontynentalnej** w **1806** roku, polegającej na zakazie utrzymywania jakichkolwiek kontaktów handlowych z Brytyjczykami. Miało to wyniszczyć państwo, uzależnione ekonomicznie od zagranicznych rynków. Plan zakładał objęcie blokadą całego kontynentu, dlatego nastąpiły po niej dalsze podboje i restrykcje polityczne. Napoleon zagarnął Portugalię i Hiszpanię (XI 1807 r.), jednak obszary te nigdy nie stały się częścią imperium Napoleona, trwając aż do upadku francuskiego cesarstwa w stanie permanentnej wojny. Cesarz dokonał także aneksji Dalmacji, Holandii i północno-zachodnich Niemiec. Jak mu się wówczas wydawało, zagwarantował sobie także współpracę Rosji. W **1807 roku w Tylży** oba państwa zawarły układ pokojowy, dzielący kontynent europejski na dwie strefy wpływów, a car Aleksander I przystąpił do blokady kontynentalnej. Jednak całkowite odcięcie Wysp Brytyjskich od kontynentu okazało się niemożliwe, chociaż musiało upłynąć trochę czasu, nim Napoleon zdał sobie z tego sprawę.

Polecenie 4

Zapoznaj się z fragmentem opracowania naukowego, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Mocarstwa świata: narodziny, rozkwit, upadek

Każdy z tych krajów – jak wieloryb i słoń – był największym stworzeniem na swoim obszarze działania. Panowanie Brytyjczyków nad szlakami morskimi nie mogło jednak samo przez się zlikwidować hegemonii Francji w Europie, podobnie jak mistrzostwo wojenne Napoleona nie mogło zmusić wyspiarzy do kapitulacji. Co więcej, Francja swymi zdobyczami terytorialnymi i zmuszaniem do uległości sąsiadów wywołała znaczną do siebie niechęć. Rząd paryski nigdy nie miał pewności, czy inne państwa kontynentu będą się wiecznie godzić z istnieniem francuskiego imperium, skoro istnieje niezależna Wielka Brytania, mogąca dostarczyć **subsydiów**, broni, a nawet żołnierzy. Taki był najwyraźniej punkt widzenia Napoleona, kiedy w 1797 roku argumentował: 'Skoncentrujmy nasze siły na budowie floty i zniszczeniu Anglii. Jeśli tego dokonamy, będziemy mieli Europę u swych stóp'. Francuzi mogli to jednak osiągnąć jedynie, stosując przeciwko Wielkiej Brytanii skuteczną strategię morską i handlową, ponieważ sukcesy militarne na lądzie do tego nie wystarczały. Dopóki jedna ze stron miała przewagę na lądzie, a druga na morzu, dopóty każda z nich czuła się zagrożona i niepewna, a więc każda rozglądała się za nowymi środkami i nowymi sojusznikami, by przechylić szalę na swoją stronę.

Źródło: Paul Kennedy, *Mocarstwa świata: narodziny, rozkwit, upadek*, Warszawa 1994, s. 132.

Ćwiczenie 8

Jakie były wady i zalety położenia geopolitycznego Francji i Wielkiej Brytanii? Oceń czy zdanie jest prawdziwe czy fałszywe dopasowując je do odpowiedniej kategorii.

Prawda

Niezależność Wielkiej Brytanii ośmielała inne państwa kontynentu europejskiego do stawiania oporu Napoleonowi.

Fałsz

Dopóki jedna ze stron miała przewagę na lądzie, a druga na morzu, każda ze stron czuła się zabezpieczona.

Mistrzostwo wojenne Napoleona zmusiło Wielką Brytanię do kapitulacji.

Francja miała przewagę na lądzie, a Wielka Brytania na morzu.

Zdobycze terytorialne Francji budziły aprobatę jej sąsiadów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ciekawostka

Angielskie niańki straszyły swoich podopiecznych na początku XIX wieku słowami *jak będziesz niegrzeczny, to cię Boney złapie*. Był to skrót od nazwiska *Bonaparte*. Groźbę inwazji Napoleona na Wyspy Brytyjskie traktowano tam wówczas bardzo serio.

Napoleon sięga po Moskwę i przegrywa

Pod presją Napoleona Aleksander I przystąpił do blokady kontynentalnej, ale było to dla cara rozwiązanie mało satysfakcjonujące. Mogło bowiem być odebrane jako pogodzenie się władcy Rosji z tym, że cesarz Francuzów, uznawany przez monarchów Europy za zuchwałego uzurpatora, podporządkował sobie większość kontynentu. Prestiż Rosji jako mocarstwa kontynentalnego mocno ucierpiał, bo współpraca z Francją stanowiła oczywiste

następstwo jej militarnych niepowodzeń. W tej sytuacji odrzucenie przez nią blokady było tylko kwestią czasu. Napoleonowi nie pozostało nic innego, jak zaatakować. W **1812** roku podjął **wyprawę na Rosję**, wystawiając przeciwko niej Wielką Armię złożoną z 600 tysięcy ludzi. Bezpośrednio na Rosję poszło ponad 400 tysięcy żołnierzy.

Klęska Napoleona (1812–1815)

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Piotr Czajkowski i jego „Rok 1812”

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P16r32EqB>

Źródło: Piotr Czajkowski, Pyotr Ilyich Tchaikovsky, *1812 Overture*, Op. 49, domena publiczna.

Piotr Czajkowski, utwór instrumentalny

Utwór wybitnego rosyjskiego kompozytora Piotra Czajkowskiego został napisany w 1880 roku dla upamiętnienia obrony Moskwy przed atakiem wojsk Napoleona Bonapartego. Prawykonanie dzieła odbyło się w sierpniu 1882 roku w Moskwie. W kilka lat później, podczas wizyty Czajkowskiego w Stanach Zjednoczonych w 1891 roku utwór uświetnił otwarcie Carnegie Hall [czyt.: karnigi hol] w Nowym Jorku. Od tej pory, mimo że nie ma on żadnego związku z historią Stanów Zjednoczonych, jest często wykonywany z okazji amerykańskiego święta Dnia Niepodległości.

Żołnierze rosyjscy na rozkaz dowództwa unikali rozstrzygającego starcia, a znalazłszy się w krytycznym położeniu, jak podczas stoczonej we wrześniu **bitwy pod Borodino**, nie dali się rozbić. Także zajęcie Moskwy przez armię Napoleona odbyło się bez walki, bo została ona opuszczona przed nadejściem armii francuskiej. Nie osłabiło to oporu strony rosyjskiej, a cesarz Francuzów czekał bezskutecznie na możliwość wydania bitwy i rozstrzygnięcia kampanii. W końcu zmuszony był zarządzić **odwrót Wielkiej Armii**. Przeprowadzony

w niezmiernie trudnych, jesienno-zimowych warunkach, stał się główną przyczyną klęski Napoleona, gdyż jego armia uległa całkowitej zagładzie. Wojska rosyjskie, postępując za wycofującymi się resztkami wojsk napoleońskich, zagarnęły Księstwo Warszawskie, a następnie uwolniły Prusy od uzależnienia od Francji.

Polecenie 5

Na rozkaz Aleksandra I Rosjanie podpalili swoją, opuszczoną przez większość mieszkańców, stolicę. Napisz, jak oceniasz ten czyn.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Napoleon w Moskwie w 1812 roku

Źródło: a. nn., *Napoleon w Moskwie w 1812 roku*, 1820, olej na płótnie, domena publiczna.

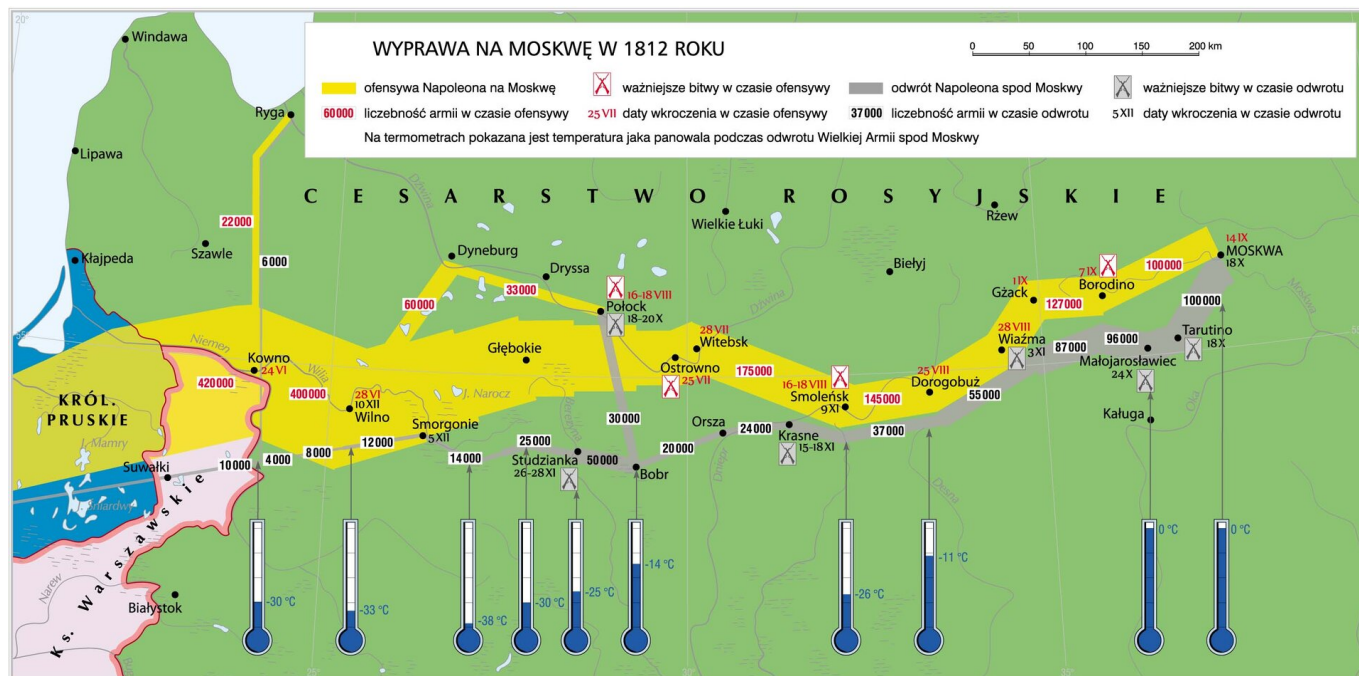
Polecenie 6

Napisz, jakie korzyści, według ciebie, miała przynieść Rosji, przyjęta przez dowództwo jej armii, taktyka unikania konfrontacji militarnej.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 7

Przeanalizuj infografikę lub jej opis prezentującą dane liczbowe dotyczące wyprawy Napoleona na Moskwę, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Wyprawa na Moskwę

Źródło: Krystian Chariza i zespół, *Wyprawa na Moskwę w 1812 roku*, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 9

Oceń czy zdanie, dotyczące odwrotu Wielkiej Armii, jest prawdziwe czy fałszywe dopasowując je do odpowiedniej kategorii.

Prawda

Fałsz

Gdy 9 listopada 1812 roku Wielka Armia dotarła do Smoleńska, przy 26-stopniowym mrozie maszerowało już mniej niż 37 tysięcy ludzi.

Gdy Napoleon opuszczał Moskwę 18 października 1812 roku, panująca wówczas temperatura nie przekraczała 7°C.

Gdy Napoleon opuszczał resztki Wielkiej Armii w Smorgoniach na początku grudnia 1812 roku, mróz sięgał prawie -40°C.

Gdy Napoleon opuszczał Moskwę 18 października 1812 roku, panująca wówczas temperatura wynosiła nieco poniżej 0°C.

Gdy Napoleon opuszczał resztki Wielkiej Armii w Smorgoniach na początku grudnia 1812 roku, mróz sięgał prawie -10°C.

Najniższa temperatura zastała Francuzów w drodze między miejscowościami Tarutino i Małojarsławiec.

Najniższa temperatura zastała Francuzów w drodze między miejscowościami Studzianka i Smorgonie.

Gdy 9 listopada 1812 roku Wielka Armia dotarła do

Smoleńska, przy 11-stopniowym mrozie maszerowało już mniej niż 200 tysięcy ludzi.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W 1813 roku do koalicji antyfrancuskiej dołączyli niedawni sojusznicy Francji – Prusy i Austria. Cesarz, mimo odniesienia kilku zwycięstw wkrótce utracił także wpływy w Niemczech. Kampanię rozstrzygnęła klęska Napoleona w **'bitwie narodów'** pod **Lipskiem** (16-19.10.1813). Była to największa bitwa w historii wojen napoleońskich. Poległ w niej m.in. Józef Poniatowski, który był jedynym marszałkiem polskiej narodowości. Gdy w kwietniu **1814 roku Paryż zajęły wojska sprzymierzone** przeciw Napoleonowi, planował on nadal walczyć o własną stolicę i kraj, lecz jego dymisji zażądali senatorowie i generałowie francuscy. Bonaparte, nie mając innego wyjścia, **abdykował** i został osadzony na wyspie Elbie. Zachował tytuł cesarski i władzę... nad tą wyspą. Próbował jeszcze odzyskać tron Francji, wracając wiosną 1815 roku do kraju. Wydarzenie to zyskało w historii nazwę **'stu dni Napoleona'**. Po pierwszych sukcesach i poderwaniu części społeczeństwa, w czerwcu 1815 roku przegrał **bitwę pod Waterloo**, podczas której miał za przeciwników Prusy i Anglię. Po klęsce został **internowany** dożywotnio na Wyspie Świętej Heleny. Kongres wiedeński, który odbywał się w latach 1814-1815, ostatecznie przekreślił próbę osiągnięcia przez Francję pozycji hegemonu w Europie.

Europa napoleońska

Źródło: Krystian Chariza i zespół, *Europa napoleońska*, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Pożegnanie Napoleona z gwardią imperialną (1814)

Źródło: Antoine Alphonse Montfort, *Pożegnanie Napoleona z gwardią imperialną (1814)*, Palace of Versailles, domena publiczna.

Przed wyjazdem na Elbę, w kwietniu 1814 roku Napoleon w Fontainebleau [czyt.: fontenblo] pożegnał się z gwardią imperialną. Cesarz, bardzo z nią związany, był wzruszony, żołnierze płakali.

Ćwiczenie 10

Wskaż nazwiska trzech głównodowodzących w bitwie pod Waterloo 18 czerwca 1815 roku. Załączona do ćwiczenia fotografia przedstawia scenę ze zorganizowanej w 2011 r. rekonstrukcji tej bitwy.

☐ król pruski Fryderyk Wilhelm III

☐ wicehrabia William Melbourne

☐ cesarz Napoleon Bonaparte

☐ Charles Maurice de Talleyrand

☐ książę Arthur Wellington

☐ car Aleksander I

☐ feldmarszałek Gebhard von Blücher

☐ książę Józef Poniatowski

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Myrabella, licencja: CC BY-SA 3.0.

Dla zainteresowanych

Taktyka Napoleona

Swoje dalekosiężne plany Napoleon realizował za pomocą armii, tworzonej poprzez powszechny pobór do wojska. Jej rodowód sięga czasów rewolucji francuskiej. W celu sprawniejszego kierowania masami żołnierzy stosowano w niej system dywizji, czyli mniejszych od armii jednostek różnych rodzajów wojsk, zdolnych do samodzielnego operowania. Nie ćwiczano żołnierzy w automatycznym wykonywaniu rozkazów, tylko korzystano z ich inteligencji. Armia była bardziej ruchliwa niż wojska przeciwników. Żywiła się tym, co zdobyła podczas marszu, nie spowalniając go przez transport taborów z zaopatrzeniem. Napoleon rozpraszał swoje dywizje, więc nieprzyjaciół do końca nie znał jego planów. Umiał szybko skoncentrować wojska w miejscu i czasie, które uznał za właściwe. Jego **ulubiona taktyka** polegała na wbiciu się klinem między wojska nieprzyjaciół (zwykle miał do czynienia z więcej niż jedną armią), skoncentrowaniu sił na jednym odcinku, rozbiciu go, a potem atakowaniu kolejnego. W tym czasie grupy strzelców osłaniały sformowaną w kolumny francuską piechotę. Ważną rolę w armii napoleońskiej odgrywała również artyleria, która silnym ostrzałem zmuszała żołnierzy nieprzyjaciół do ustawienia się w szeregu. Dzięki temu kawaleria francuska mogła ich atakować, a piechota – zbliżyć się do nich. Gdy docierała na odległość strzału z muszketu, ustawiała się w szereg, aby jej ogień był najskuteczniejszy.

Zamiast podsumowania

Powstanie i upadek Napoleona

Źródło: Johann Michael Voltz, *Powstanie i upadek Napoleona*, Deutsches Historisches Museum.

Ćwiczenie 11

Uporządkuj podane momenty życia Napoleona w kolejności chronologicznej. Pomóc ci w tym może powyższa popularna niemiecka karykatura z 1814 roku.

Napoleon Bonaparte obejmuje urząd konsula.

Napoleon opuszcza Rosję i niedobitki Wielkiej Armii.

Napoleon zostaje osadzony na Elbie.

Napoleon Bonaparte koronuje się na Cesarza Francuzów.

Napoleon I traci wpływy polityczne w Niemczech.

Generał Bonaparte zostaje wysłany na front włoski.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 12

Które z poniższych cech najlepiej określają napoleoński system władzy? Pogrupuj elementy.

Cechy napoleońskiego systemu władzy

Cechy niepasujące do napoleońskiego systemu władzy

system monarchiczny

system republikański

konflikt z chłopstwem

umiarkowane reformy społeczne

kontrola policyjna

podpisanie konkordatu
z papieżem

władza oparta na
zrewoltowanych miejskich
masach ludowych

plebiscyty

terror i masowe egzekucje

armia rewolucyjna

cenzura

walka z kościołem katolickim

ekspansja terytorialna w całej
Europie

Wielka Armia

władza oparta na burżuazji
i chłopstwie

Ćwiczenie 13

Zaznacz odpowiedź co sprawiła klęska pod Trafalgarem.

- ☐ Hiszpanie, sojusznicy Napoleona, zrezygnowali z ataku na Wyspy i skupili swoje siły na froncie środkowoeuropejskim
- ☐ Anglicy utracili swoją przewagę na morzach
- ☐ Napoleon zrezygnował z ataku na Wyspy i skupił swoje siły na froncie środkowoeuropejskim
- ☐ Brytyjczycy zrezygnowali z dalszego budowania koalicji antynapoleońskich

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 14

Zaznacz kogo Napoleon pokonał w bitwie pod Austerlitz.

- ☐ połączone siły hiszpańsko-portugalskie, wskutek czego Portugalia stała się krajem zależnym od Francji.
- ☐ połączone siły prusko-rosyjskie, wskutek czego Prusy stały się krajem zależnym od Francji.
- ☐ połączone siły brytyjsko-rosyjskie, wskutek czego Rosja stała się krajem zależnym od Francji.
- ☐ połączone siły austriacko-rosyjskie, wskutek czego Austria stała się krajem zależnym od Francji.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 15

Zaznacz odpowiedź przeciwko komu była sierowana blokada kontynentalna, rozpoczęta dekretem podpisanym 1806 roku.

☐ Stanom Zjednoczonym

☐ Hiszpanii

☐ Rosji

☐ Anglii

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.